

СЕКЦІЯ 4

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.14

Павлюк Л.І.

директор

Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

НЕДОЛІКИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТА НАПРЯМИ ЇХ УСУНЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті досліджено сучасні тенденції та особливості реалізації регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку у Закарпатській області та проаналізовано ефективність політики з огляду на виконання її базових функцій – аналізу, планування, організації, мотивації, регулювання та контролю. За цими ж функціями узагальнено недоліки та напрями удосконалення регіональної регуляторної політики розвитку внутрішнього ринку області.

Ключові слова: внутрішній ринок, регулювання розвитку, регуляторна політика, тенденції та особливості, недоліки, напрями удосконалення.

Павлюк Л.И. НЕДОСТАТКИ РЕГУЛЯТОРНОЙ ПОЛИТИКИ РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНУТРЕННЕГО РЫНКА И НАПРАВЛЕНИЯ ИХ УСТРАНЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ)

В статье исследованы современные тенденции и особенности реализации регуляторной политики регулирования развития внутреннего рынка в Закарпатской области и проанализирована эффективность политики, учитывая выполнение ее базовых функций – анализа, планирования, организации, мотивации, регулирования и контроля. Согласно этим функциям, обобщены недостатки и направления усовершенствования региональной регуляторной политики развития внутреннего рынка области.

Ключевые слова: внутренний рынок, регулирование развития, регуляторная политика, тенденции и особенности, недостатки, направления усовершенствования.

Pavlyuck L.I. LACKS OF INTERNAL MARKET REGULATOR POLICY ADJUSTING AND DIRECTIONS OF THEIR REMOVAL (ON THE EXAMPLE OF ZAKARPATYIA AREA)

In the article investigational modern tendencies and features of regional regulator policy improvement of internal market development in the Zakarpattia region and efficiency of policy are analysed taking into account implementation of its base functions – analysis, planning, organization, motivation, adjusting and control. After the same functions failings and directions of regional regulator policy improvement of internal market development are generalized.

Keywords: internal market, adjusting of development, regulator policy, tendencies and features, failings, directions of improvement.

Постановка проблеми. Регіональна регуляторна політика в Україні як напрям регулювання, спрямований на вдосконалення господарських та адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади і суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, об'єктивно потребує вдосконалення у контексті усунення критичних недоліків і перешкод розвитку внутрішнього ринку на регіональному рівні. Це підтверджується виявленими параметрами стану та тенденціями розвитку внутрішнього ринку Закарпатської області, які здійснюють негативний вплив на більшість характеристик соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальний зміст та засади реалізації регуляторної політики, а також їхній вплив на параметри розвитку внутрішнього ринку регіону досліджувалися вітчизняними і зарубіжними вченими, серед яких чільне місце посідають результати досліджень О. Літвінова [1], М. Погрібняка [2], С. Романюка [3], Н. Ситник [4] та ін. Проте як подальше вдосконалення теоретико-методичних основ, так і вироблення ефективних управлінських рішень для регіональних органів влади потребують вивчення сучасних тенден-

цій та особливостей регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку на регіональному рівні.

Мета статті полягає в узагальненні тенденцій та особливостей регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку у Закарпатській області з метою ідентифікації перспективних напрямів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, саме у межах регуляторної політики криється значний потенціал ефективного регулювання більшості процесів, що відбуваються у всіх сегментах внутрішнього ринку регіону. Але для його реалізації передусім слід змінити концептуальні засади розуміння представниками влади регуляторної політики. На жаль, на сьогодні у суспільному середовищі та кулуарах влади склалося переконання, що регуляторна політика зводиться лише до перевірки та коригування нормативно-правових актів і рішень. Таким чином, нівелюються два важливих аспекти. Перший полягає у невикористанні ініціуючої функції регуляторної політики, тобто в її межах не здійснюються аналіз і пропонування інколи принципово нових владних рішень, які на сьогодні гостро необхідні, але їх немає в переліку тих нормативно-правових актів, що розроблені та передані на регуляторну перевірку. Другий – у незастосуванні перевірки комплексності й системності регіональної

та місцевої політики. Мається на увазі те, що перевірка проектів окремих рішень, розпоряджень, наказів тощо здійснюється розрізно, без ув'язки їх між собою на предмет комплексного і системного впливу на регулювання розвитку внутрішнього ринку.

Саме у цьому й полягає одна з головних причин недостатньо ефективної регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку, що реалізується у регіонах нашої держави. Зміна ситуації вимагає залучення і реалізації всіх функцій регуляторної політики. Зокрема, попри контроль не менш активними мають стати регулювання і стимулювання, планування, організація, мотивація та аналіз. Додамо, навіть у законодавстві України зазначається, що «... регуляторна діяльність – це діяльність, спрямована на підготовку, прийняття ... регуляторних актів» [5], а вже потім – відстеження результативності та їхній перегляд. Також і оцінювання та аналіз тенденцій, особливостей і ефективності регіональної регуляторної політики у Закарпатській області доцільно здійснювати у розрізі зазначених функцій (аспектів).

Функція контролю стосується перевірки і коригування нових та діючих рішень, нормативно-правових актів щодо функціонування і розвитку внутрішнього ринку. Ця функція на сьогодні у тій чи іншій мірі регіональними та місцевими органами влади Закарпатської області все ж реалізується. Адже місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та посадові особи вважаються регуляторними органами, які зобов'язані здійснювати планування (затверджувати не пізніше 15 грудня поточного року річні плани з підготовки проектів регуляторних актів на наступний рік), аналіз, відстеження результативності та перегляд кожного регуляторного акту. Обласні та місцеві ради можуть створювати, а обласні і місцеві державні адміністрації зобов'язувати створювати і забезпечувати діяльність структурного підрозділу з питань реалізації державної регуляторної політики чи делегувати ці функції на один з існуючих структурних підрозділів або окремих посадових осіб. На виконання цього положення у Закарпатській обласній державній адміністрації обов'язки щодо здійснення регуляторної політики покладено на Департамент економічного розвитку і торгівлі, зокрема відділ розвитку промисловості та підприємництва.

Як можемо констатувати, діяльність у цьому напрямі ведеться у доволі обмежених обсягах та зводиться до оприлюднення проектів розпоряджень, планів діяльності з підготовки проектів регуляторних актів на офіційній веб-сторінці облдержадміністрації і у місцевих засобах масової інформації. Так, за офіційною інформацією Закарпатської облдержадміністрації, на 2015 р. було запропоновано розробку лише одного регуляторного акту – Розпорядження голови ОДА «Про ліміт використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійсненні побічних лісових користувань у 2015 році». У 2012–2014 рр. таких проектів також було по одному [6]. У рубриці «Проекти регуляторних актів» Інтернет-сайту облдержадміністрації таких проектів у 2014 р. було розміщено п'ять. Протягом 2014 р. вносилися зміни до плану діяльності з підготовки проектів регуляторних актів облдержадміністрації, а саме розпоряджень «Про ліміти використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових ресурсів та при здійсненні побічних лісових користувань у 2014 році» та «Про тарифи на перевезення пасажирів і багажу автобусами у приміському та міжміському внутрішньообласному сполученні».

Не надто обширною слід визнати діяльність головної органу регіональної влади і щодо визначення досягнення цілей регуляторних актів та прийняття рішень щодо їх подальшої дії. Так, у першому кварталі 2014 р. було здійснено лише одне періодичне відстеження – результативності дії Розпорядження голови облдержадміністрації від 01.02.2010 р. № 24 «Про граничний розмір плати за проживання у гуртожитках». Якщо звернути увагу на офіційний План-графік проведення заходів щодо відстеження результативності прийнятих регуляторних актів Закарпатської облдержадміністрації, то видно, що у період 2005–2013 рр. було заплановано відстежити 13 рішень – по одному у 2005, 2006 та 2013 рр., жодного у 2007 р. та по два у 2008–2012 рр.

Щоправда, для упорядкування діяльності регуляторних органів області всі регуляторні акти систематизовано у Реєстр регуляторних актів із термінами відстеження їх результативності, який у разі прийняття нових та скасування діючих протягом року коригується і оновлюється. Такі ж реєстри регуляторних актів створено у райдержадміністраціях та міськвиконкомах. В облдержадміністрації діє 15 регуляторних актів, розробниками яких є структурні підрозділи облдержадміністрації, які розміщені під рубрикою «Реєстр регуляторних актів» Інтернет-сайту адміністрації. Звернімо увагу, що більшість із них стосуються конкретних питань, пов'язаних із функціонуванням внутрішнього ринку. Це регулювання цін та тарифів, вартості послуг, орендної плати об'єктів роздрібної торгівлі продовольчими та непродовольчими товарами, умов розміщення зовнішньої реклами.

Принаймні позитивно, що представниками регіональної влади усвідомлюється необхідність в активізації, збільшенні обсягів та підвищенні ефективності регіональної політики, її узгодженні з проблемами розвитку малого і середнього бізнесу, споживчого ринку [7].

Таким чином, робимо об'єктивний висновок про те, що регуляторна політика не використовується у Закарпатській області як інструмент регулювання та забезпечення розвитку внутрішнього ринку, її реалізація не поставлена на системну основу, вона не виконує координуючої, об'єднуючої та ініціуючої ролі. Відтак, регіональним органам державного управління потрібно усвідомити і визнати наявність цієї проблеми та переформатувати організаційну структуру управління і здійснення регуляторної політики.

Попри висновок про те, що регуляторна політика у Закарпатській області не зорієнтована на регулювання розвитку внутрішнього ринку та ці процеси відбуваються у різних площинах, наведемо узагальнення, зроблені за результатами аналізу її регулюючої та стимулюючої функції, тобто щодо прийняття нових якісних рішень та розпоряджень у цій сфері.

На жаль, є підстави до висновку і про недоліки реалізації у межах регіональної регуляторної політики розвитку внутрішнього ринку Закарпатської області функції планування. Передусім зазначимо, що таке планування дійсно має виходити з поточних, характерних саме для цього регіону та його субрегіонів проблем, але воно також має узгоджуватися із загальнодержавною політикою розвитку внутрішнього ринку України та його визначних сегментів – сектору виробництва і споживання товарів та послуг, ринку праці, капіталу, господарських ресурсів, науково-дослідної та інноваційної діяльності, інвестицій тощо.

Відтак, доцільно, щоб у державі була прийнятою і реалізувалася комплексна стратегія чи державна цільова програма у цій сфері, що і було зроблено та до 2012 р. реалізувалася Державна цільова економічна програма розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 р., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2009 р. № 828 [8], а також частково зачіпала питання стратегічного планування розвитку внутрішнього ринку Стратегія економічного і соціального розвитку України (на 2004–2015 рр.). Проте істотним недоліком залишається те, що положення цих документів так і не набули належного продовження на регіональному та місцевому рівнях, де не були розроблені і не реалізувалися відповідні внутрішні у руслі національного руху, проте з урахуванням місцевих особливостей стратегії і програми.

У цьому контексті регіональним органам державного управління у Закарпатській області слід звернути увагу на більш-менш позитивну реалізацію у деяких інших областях держави таких планових документів у сфері розвитку внутрішнього ринку, як Концепція розвитку внутрішньої торгівлі регіону, Концепція розвитку внутрішнього ринку, Концепція розвитку ринкової торгівлі та дрібнороздрібної торговельної мережі та ін. Важливими положеннями, які мають бути висвітленими у цих документах, на нашу думку, мають стати розвиток та формування послідовної системи планових документів розвитку внутрішнього ринку та його сегментів на всіх рівнях управління, установлення конкретних кількісно-якісних орієнтирів функціонування і розвитку ринку, запровадження постійно діючого моніторингу регіональної та місцевої регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку, у тому числі у територіальному аспекті.

Недостатньою слід визнати на сьогодні й мотиваційну функцію регіональної регуляторної політики. Тобто регіональними та місцевими органами влади у недостатній мірі приймаються рішення і розпорядження, орієнтовані на створення економічних передумов та стимулів для суб'єктів ринку і елементів його інфраструктури щодо дотримання моделі поведінки, зокрема у сфері ринкової конкуренції та кон'юнктури. Так, у регіонах нашої держави, у тому числі у Закарпатській області, належний рівень конкуренції характерний лише для таких сегментів внутрішнього ринку, як роздрібна торгівля (рівень конкурентності структури – 54,9%) та виробництво і продаж агропромислової продукції (45,7%). З одного боку, це позитивно, але таких обсягів об'єктивно недостатньо. Більше того, т. зв. центральною площадкою вираження прозорості конкурентної боротьби, власне, є сфера роздрібної торгівлі, де відбувається контакт між представниками пропозиції і попиту, де підтверджується рівень попиту і конкурентоспроможність товарів (робіт, послуг). Адаже 32,5% сукупних витрат (включно з тіньовими) громадян, або 50,5% офіційних видатків домогосподарств, припадає саме на придбання товарів у роздріб.

Аналіз сфери сучасного стану роздрібної торгівлі у регіонах України дозволяє стверджувати про наявність таких недоліків відносно збереження умов здорової і прозорої конкуренції на внутрішньому ринку, як: недостатня сегментованість та вузька диференційованість внутрішнього ринку; олігопольний характер конкуренції; рентоорієнтованість ринку; викривлення інформаційного середовища.

Ми розділяємо думку Я. Бережного, що до першочергових реформ у сфері конкуренції на внутріш-

ньому ринку регіонів України відноситься посилення впливу регуляторних дій органів влади. Зокрема, Державній регуляторній службі України слід створити єдину автономну автоматизовану методику якісного оцінювання впливу регуляторної та економічної політики на підприємницьке та інвестиційне середовище, що стимулюватиме появу нових каналів виходу товарів (робіт, послуг) на внутрішньорегіональній ринки [9].

Вадами сучасної регуляторної політики, що реалізується у регіонах України та не містить достатніх стимулів і мотивів для суб'єктів ринку і елементів його інфраструктури щодо забезпечення якості і безпеки товарів та послуг, посилення суспільної та приватної ефективності, соціальної відповідальності та просування на ринок товарів (послуг) місцевого виробника, також є: переважання тіньових та неформальних домовленостей; переважання та надмірність посередницьких структур; галузеве субсидування суб'єктів господарської та комерційної господарської діяльності; необґрунтованість окремих пільгових режимів; вибіркова адміністративна дискримінація або перекладення ризиків діяльності на кінцевого споживача.

Недостатньою залишається й реалізація функції аналізу у межах регіональної регуляторної політики розвитку внутрішнього ринку регіонів України. Підтвердженням цього є такі аргументи. Інформаційно-статистичне забезпечення поінформованості та аналізу розвитку ринку, будучи недостатнім, також значно відстає й у часовому періоді. Відомо, що навіть інформація з експрес-випусків щодо статистичних параметрів розвитку внутрішнього ринку має майже річне запізнення, а матеріали збірників виходять із ще більшим часовим лагом. Окрім того, вважаємо, що вже давно актуальною стала потреба у запровадженні статистичного збору даних і випуску окремого статистичного збірника (щорічника) щодо розвитку внутрішнього ринку або хоча б внутрішнього споживчого ринку як Закарпатської області, так й інших регіонів України.

Окремий аспект проблеми полягає у відсутності належного спостереження та формування експертно-аналітичних висновків відносно ефективності регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку. Здійснення і публікація результатів такого комплексного аналізу дієвості та ефективності політики, що реалізується регіональними і місцевими органами влади, мали б важливе значення для подальших управлінських рішень.

Висновки. Регуляторна політика не використовується у Закарпатській області як інструмент регулювання та забезпечення розвитку внутрішнього ринку, її реалізація не поставлена на системну основу, вона не виконує координуючої, об'єднуючої та ініціуючої ролі. Її головними недоліками, на усунення яких слід першочергово сконцентрувати зусилля регіональної та місцевої влади, є недостатній контроль проектів рішень та регуляторних актів, у т. ч. на предмет досягнення їхніх цілей та комплексного впливу у системі регіональної політики; невикористання політики в якості інструмента регулювання, невиконання функції багаторівневого планування розвитку внутрішнього ринку, відсутність чіткої організаційної структури реалізації, недостатність положень регуляторних актів для стимулювання необхідних дій суб'єктів ринку та елементів інфраструктури.

У подальших наукових дослідженнях необхідно сконцентрувати зусилля на аналізі ефективності реалізації регіональної регуляторної політики регулювання розвитку внутрішнього ринку регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Литвинов О.В. Эффективное здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності на місцевому рівні / О.В. Литвинов // Матеріали наукового семінару. – Павлоград, 2006. – 60 с.
- Погрібняк М.А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 / М.А. Погрібняк ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
- Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: регіональні дослідження : [монографія] / С.А. Романюк. – К. : УАДУ, 2001. – 112 с.
- Ситник Н.С. Модернізація внутрішньої торгівлі України : [монографія] / Н.С. Ситник. – Львів : Новий світ – 200, 2013. – 318 с.
- Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України № 1164-IV від 11.09.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
- План діяльності з підготовки проектів регуляторних актів / Закарпатська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/9494.htm>.
- Інформація про здійснення в області державної регуляторної політики у 2014 році / Закарпатська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/print/244.htm>.
- Державна цільова економічна програма розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/828-2009-p>.
- Бережний Я.В. Щодо напрямів удосконалення конкурентної політики в Україні : аналітична записка / Я.В. Бережний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1640>.

УДК 332.1:339.138

Пандас А.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ, ПОТЕНЦІАЛ І ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ВЕЛИКИХ МІСТ У ТЕРИТОРІАЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКІЙ СИСТЕМІ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Історично сформована і зростаюча під впливом ринкової модернізації й глобалізації територіальна соціально-економічна асиметрія виступає одним із основних факторів відокремлення й випереджальної динаміки великих міст Причорноморського регіону (у даній якості ідентифіковані Одеса, Миколаїв, Запоріжжя і Херсон), їх трансформації у вузлові елементи сформованої поліцентричної мезоекономічної системи. Нині пріоритетним фактором та індикатором економічного потенціалу великих міст Причорноморського регіону є прогресуюча локалізація в них транснаціонального бізнесу, глобального менеджменту і сектору послуг (фінансових, транспортних, туристично-рекреаційних та ін.), а також генерування міською економікою власних мережних структур (торгівля, харчова промисловість тощо). Локалізований у макрорегіоні урбаністичний каркас, у свою чергу, є фактором прогресуючої поляризації (у регіональному і макрорегіональному масштабі) і просторового розшарування південно-української мезоекономіки за умовами, темпами і моделями кризового реструктурування і подальшого економічного зростання.

Ключові слова: глобалізація, мезоекономіка, велике місто, територіальна соціально-економічна система, соціально-економічний розвиток.

Пандас А.В. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ, ПОТЕНЦИАЛ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ КРУПНЫХ ГОРОДОВ В ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ СИСТЕМЕ ПРИЧЕРНОМОРСКОГО РЕГИОНА

Исторически сложившаяся и растущая под влиянием рыночной модернизации и глобализации территориальная социально-экономическая асимметрия выступает одним из основных факторов отделения и опережающей динамики крупных городов Причерноморского региона (в данном качестве идентифицированы Одесса, Николаев, Запорожье и Херсон), их трансформации в узловыи элементы формируемой полицентрической мезоэкономической системы. В настоящее время приоритетным фактором и индикатором экономического потенциала крупных городов Причерноморского региона является прогрессирующая локализация в них транснационального бизнеса, глобального менеджмента и сектора услуг (финансовых, транспортных, туристическо-рекреационных и др.), а также генерирование городской экономикой собственных сетевых структур (торговля, пищевая промышленность и др.). Локализованный в макрорегионе урбанистический каркас, в свою очередь, является фактором прогрессирующей поляризации (в региональном и макрорегиональном масштабе) и пространственного расслоения южно-украинской мезоэкономии по условиям, темпам и моделям кризисной реструктуризации и последующего экономического роста.

Ключевые слова: глобализация, мезоэкономика, большой город, территориальная социально-экономическая система, социально-экономическое развитие.

Pandas A.V. ECONOMIC FACTORS AND POTENTIAL PRIORITIES DEVELOPMENT OF LARGE CITIES IN THE TERRITORIAL-ECONOMIC SYSTEM OF THE BLACK SEA REGION

The historical and growing under the influence of market modernization and globalization of territorial socio-economic asymmetry is one of the main factors of separation and outperformance of major cities of the Black Sea region (in this capacity identified Odessa, Nikolaev, Zaporozhye and Kherson), transforming them into key elements formed polycentric mesoeconomic system. Currently, the priority factor and an indicator of the economic potential of the major cities in the Black Sea region is a progressive localization in their transnational business, global management and services sector (financial, transport, tourism and recreation, etc.). As well as generating urban economies of their own networks (trade, food industry, and others). Localized in the macro-region urban framework, in turn, is a factor in the progressive polarization (in the regional and macro-regional scale) and spatial separation of the South-Ukrainian mesoeconomics the terms, rates and patterns of restructuring crisis and subsequent economic growth.

Keywords: globalization, mesoeconomics, big city, territorial socio-economic system, socio-economic development.